

Nívó-díjasunk

A II. Osztály könyvkiadási kerettervében jelent meg 1974-ben Pigler Andor Barockthemen c. háromkötetes műve, amellyel a szerző 1975-ben elnyerte az Akadémiai Kiadó Nívó-díját. Ebből az alkalomból köszöntjük a Szerzőt és méltatjuk művét az alábbi ismertetéssel.

A. PIGLER: BAROCKTHEMEN — EINE AUSWAHL VON VERZEICHNISSEN ZUR IKONOGRAPHIE DES XVII. UND XVIII. JAHRHUNDERTS

(Második, bővített kiadás. Akadémiai Kiadó, 1974.)

Húsz esztendeje jelent meg Pigler Andor könyvének első kiadása. A szerző már eleve hatalmas anyagát tovább gazdagította, és az Akadémiai Kiadó 1974-ben még az elsőnél is reprezentatívabb formában jelentette meg. Ezzel a második kiadással a hazai művészettörténettudomány az illusztris auktorinak éppen hetvenötödik életévét ünnepelte meg. A könyv már az első edícióban szakmai világsikert aratott, és semmiképpen sem túlzás, ha úgy fejezzük ki magunkat, hogy Leningrádtól New Yorkig — tehát nemzetközileg is — szinte fogalomná vált. A Barockthemen az egyetemek művészettörténeti tanszékein és a művészeti múzeumok könyvtáraiban mindenütt nélkülözhetetlen kézikönyv lett, és nincs olyan komoly kutatója a barokk művészet történetének, aki újra meg újra kezébe ne venné, utána ne nézne benne az őt érdeklő problémának, s ne találna a puritánnak tűnő listákban mindig valami olyan izgalmas újat, amely őt további kutatásra ösztönzi. Ugyanolyan alapkövévé vált az egyetemes művészettörténettudománynak, mint Pigler Andor eddigi életművének másik csúcspontot képező opusza, a budapesti Szépművészeti Múzeum régi képtárának Kossuth-díjjal koszorúzott szakkatalógusa, amely — immár három kiadásban — ugyancsak világraszóló tekintélyt szerzett auktorának.

A Barockthemen első kötete a keresztény egyházi művészet vallásos képtémáinak listáját, második kötete a korszak világi művészetének, a „profán” képtémáknak listáját tartalmazza. Míg a barokk vallásos művészetének ikonog-

ráfiája, főképpen Émile Mâle-nak a keresztény ikonográfia nagymesterének a vonatkozó korszakot tárgyaló kötete óta jelentős kutatási eredményeket ért el, sőt olyan összefoglalás igényével készült feldolgozások is megjelentek, mint például B. Knippingnek a németalföldi ellenreformáció ikonográfiájáról publikált műve, addig a barokk profán témáinak kutatásában hasonló eredményekről kevésbé beszélhetünk, csupán egyes témáknak egyes periódusokban és egyes problematikákkal kapcsolatban játszott szerepéről jelentek meg monografikus jellegű stúdiumok. Ebben a vonatkozásban legyen elegendő E. Panofskynak a maguk nemében magisztrális ikonológiai kutatásairól publikált műveire utalnunk. Éppen a téma-kutatás szintetikus távlatainak aspektusából úttörő Pigler Barockthemenjének hatalmas arányú anyaggyűjtése, példaadó alaposágú és pontosságú anyagrendszerezése.

A religiózus témák listáiban a kutatási terület említett kultiváltsága ellenére lépten-nyomon új materiával találkozunk és mint az első kiadás óta publikált egyetemes művészettörténeti szakirodalom tanúságot tesz róla, Pigler műve ezen a területen is nélkülözhetetlen inspiratív manuálévá vált. A profán témák listáinak több mint kétharmada az antikvitásból veszi tárgyát, a mitológia, a mondavilág, a história, a költészeti művek ábrázolási tárgyköreiből. A harmadik harmad főként a profán allegorika témáinak jegyzékeit, kisebb részben az „antik utáni” történeti és irodalmi témáknak a listáit tartalmazza. Engedtessek meg, hogy méltatásunkban éppen ennek a „tho’last, not least” — és egészítsük ki a shakespearei citátumot az e sorok írója szempontjából szubjektíven és egyben objektíven is igaz szóval: „in love” . . . , — lista-matériának szenteljünk néhány mondatot. Egyrészt éppen ez az arány felel meg ténylegesen a művészeti emléktanyag reális proporcióinak, másrészt éppen itt találkozhatunk az igazi pionír-munkának kivételesen izgalmas eredményeivel. Ezeknek a barokk témáknak a története valóban a kutatás — az ikonográfiai és az ikonológiai kutatásnak egyaránt — legtöretlenebb területei közé tartozik, és felette kívánatos lenne, ha Pigler idevágó listái az eddiginél nagyobb fokban mozgatnák meg az egyetemes barokk nemzetközi és hazai kutatóinak sajnálatosan eléggé az attribuíáló, datáló és lokalizáló eredményekre törekvő specialistáit. Ékesen szóló tanúságot tesz ez a „kötet-rész” arról, hogy a barokk ikonográfia a profán témákra vonatkozó kutatásoknak még milyen messze- és szétágazó perspektíváit kínálja, és hogy mennyire nem csupán a nagyvilágban és széphanánkban is eredményekben viszonylagosan gazdag barokk portré-ikonográfia területe az, amely fokozottabb kultiválásra vár. Éppen az a tény, amelyet a szerző előszavában — magát feleslegesen mentegetve — említ, hogy tudniillik egész műve tulajdonképpen „melléktermék”, azaz művészettörténeti pályájának félszázada folyamán mintegy saját céljára egybegyűlt lista-széria, és hogy ebből következnek némi meglevő aránytalanságok — ez a tény éppen ebben a legutolsó részben mindenképpen bevilágító hatású. Ez a szóban forgó legeslegutolsó „fejezet” a két kötet ezernél több témájából csupán körülbelül harminc,

mégis közülük minden egyes téma nemcsak a művészettörténet, hanem az egyetemes kultúrhistoria szempontjából is messzevezető távlatokat nyit. Ezzel a megállapításunkkal kapcsolatban csupán egyetlen példát hozunk fel — *sit venia verbo* — saját régi kutatásainkból.

Pigler „témái” között szerepel a „Die Streit um die Hose”, azaz a nadráért folyó küzdelemnek nem éppen a női egyenjogúság jegyében született témája is. A szerző helyesen utal az északi eredetű és népi szólás-mondásra visszavezethető motívumra, amely lényegében a házi uralomért folytatott örök háborúság torzképszerű művészeti ábrázolása. Jómagunk annak idején a Numizmatikai Közleményekben publikáltunk egy kis tanulmányt, amely Mária Terézia örökösödési háborújának karikarisztikus műfajú medáliáinak és grafikáinak összefüggését tisztázta. A „Streit um die Hose”-téma ezek között is előfordul, ám magától értetődően a kis házi harc itt a nagy európai háború politikai küzdőterére tevődött át. A negyvenes évek elején közzétett tanulmányunkban persze még nem volt módunkban az ikonográfiai motívumnak Piglertől tisztázott előtörténetére hivatkozni. Mennyivel könnyebb a dolga a mai barokk ikonográfusnak és mennyi hasonló motívum-migrációs esetekben rejtőző kutatási lehetőség nyílik a pigleri Barockthement kézikönyvként használó művészettörténész-kutatónak!

Az éppen nem kultúrhistoriai, hanem a művészettörténeti stíluskutatás hiteles történeti rekonstrukciója szempontjából ugyancsak szinte végtelen lehetőségeket rejt magában a Barockthemenben publikált hatalmas matéria. Egyetlen példát hozunk csak fel: ez maguknak a kompozícióknak összehasonlító konkrét fejlődési analizisét lehetővé tevő anyaggyűjtés. Gondoljunk csak arra, hogy hány profán téma öltözik be a barokk századai folyamán a religiózus témák — különösképpen a biblikusak — hagyományos ruházatába. Természetes történeti folyamat volt ez, hiszen a keresztény kultúrának az antikvitás tárházát is kiaknázó kezdetei óta a barokk korszakáig az egymásra következő stílusok egyházművészete mintegy kimerítette a képi megfogalmazás véges lehetőségeit, éppen a figurális kompozíciók szempontjából. De hosszasan sorolhatnánk a Barockthemen hasznosításának útját-módját a rokon tudományok számára — ezekre maga Pigler is utal tömörségében felette tartalmas bevezetésében. Valóban például több hazai irodalomtörténészünk publikációiban is találhatnánk már végre a témátörténet területén némiképpen számosabb utalást az itt és most szóban forgó alapvető kötetekre.

Az első kiadás óta eltelt időszakban megmutatkozott nemzetközi hatásra maga a szerző utal — ismét csak túlzott szerénységgel, így írván a második kiadás előszavában: „E téma-listák előadások, feldolgozások és idevágó tanulmányok kiinduló pontjaivá, ösztönzés-közvetítőivé váltak és alapjaikul szolgáltak, de legalábbis az ezekhez a munkálatokhoz gyűjtött anyagok lehetséges teljességének próbaköveivé.” Nem egyszerű ikonográfiai-ikonológiai lexikon a Barockthemen, nemcsak az alapos és pontos anyaggyűjtésnek és a hatalmas adatanyag

módszeres közlésének példás mintája, hanem sokkal több annál: egy nagy magyar művészettörténész kivételes hozzájárulása az egyetemes tudomány további sikeres nemzetközi műveléséhez. Zárószóként: sok ilyen „mellékterméket” kívánunk hazai diszciplínánknak — persze ehhez olyan életművek is szükségeltetnek, mint Pigler Andoré.

Vayer Lajos